Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 10(28) 2023

УДК 37.013

https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-10(28)-286-299

Макогончук Наталія Віталіївна кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, м. Хмельницький, https://orcid.org/0000-0001-7378-8917

Гончарук Віталій Володимирович кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри хімії, екології та методики їх навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, https://orcid.org/0000-0002-3977-3612

Казак Юлія Юріївна старший викладач кафедри теорії та практики іноземних мов, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, вул. Садова, 2, м. Умань, https:// orcid.org/0000-0001-6791-4884

Парахненко Владислав Геннадійович викладач-стажист кафедри хімії, екології та методики їх навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, https://orcid.org/0000 -0002-4312-6194

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто дослідження процесами розбудови, модернізації та реформування вітчизняної освітньої галузі, яка потребує вдосконалення професійної освіти педагогів та створення умов для забезпеченняїхнього неперервного професійного самовдосконалення і низкою суперечностей, асаме: між об'єктивною потребою суспільства у підготовці компетентного педагога, здатного до постійного самовдосконалення і забезпечення якісних результатів дослідницької діяльності впродовж усієї професійної кар'єри, та недостатньою обґрунтованістю теоретичних підходів до професійного становлення фахівців у процесі їхньої педагогічної підготовки; між станом розробленості сучасних концепцій професійного розвитку педагогів різних спеціальностей та необхідністю визначення ролі і місця науково-дослідницької підготовки в цьому процесі; між вимогою оновлення сучасної педагогічної парадигми освіти та недостатнім упровадженням практично орієнтованих технологій формування науково-дослідницької компетентності як результату професійного-творчого становлення педагога; між необхідністю підготовки науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації до здійснення педагогічної та науково-дослідницької діяльності у сучасних

умовах інноваційного розвитку суспільства і недостатнім ступенем використанням потенціалу науково- педагогічної освіти як середовища професійного зростання молодих науковців.

У сучасній теорії та методиці професійної освіти нагальною визнається проблема підготовки педагогів-дослідників – фахівців нового типу, здатних швидко оволодівати сучасними методиками здійснення професійної діяльності, зокрема, дослідницької як її складової.

Однією з ефективних форм підготовки висококваліфікованих педагогів- дослідників є наукові школи педагогічного спрямування, у межах діяльності яких розкривається творчий потенціал молодих учених, їхні креативні здібності,відбувається координація наукових пошуків та ініціація їх нових напрямів. Правильно організований процес дослідництва у закладі вищої освіти сприяє набуттю високого рівня компетентності, успішній адаптації до швидкоплинних змін життя, усвідомленню значущості власних способів наукової діяльності.

У статті представлено результати ґрунтовного аналізу нормативної та наукової джерельної бази з проблеми професійно-творчого розвитку особистостіпедагога-дослідника в середовищі науково-педагогічної освіти, розглянуто науково-теоретичні основи сутності науково-дослідницької діяльності та формування особистості педагога-дослідника у процесі її здійснення.

Ключові слова: науково-дослідницька діяльність, педагог-дослідник, професійно-творчий розвиток, особистісний розвиток, науково-дослідницька компетентність, наукова школа, науково-педагогічна освіта, середовище науково-педагогічної школи, модель професійно-творчого розвитку.

Makohonchuk Nataliia Vitalyivna Candidate of pedagogical sciences, associate professor, Senior Instructor of Psychology, Pedagogics and social-economic disciplines department, National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi, https://orcid.org/0000-0001-7378-8917

Honcharuk Vitalii Volodymyrovych PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), associate professor, Department of Chemistry, Ecology and Methods of its Training, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, https://orcid.org/0000-0002-3977-3612

Kazak Yuliia Yuriivna PhD in Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Foreign Languages Theory and Practice Department at Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, str. Sadova, 2, Uman, https://orcid.org/0000-0001-6791-4884

Parakhnenko Vladyslav Gennadiyovych Teacher-intern of the Department of Chemistry, Ecology and Methods of Their Education, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychyna, Uman, https://orcid.org/0000-0002-4312-6194

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 10(28) 2023

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF THE PERSONALITY OF A TEACHER IN THE CONDITIONS OF THE ACTIVITY OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL EDUCATION

Abstract. The article discusses research on the processes of development, modernization, and reform of the domestic education sector, which require improving the professional education of teachers and creating conditions for their continuous professional self-improvement. It highlights several contradictions: the objective need of society for the preparation of competent teachers capable of continuous self-improvement and ensuring quality research results throughout their professional careers, and the insufficient theoretical foundation for the professional development of specialists during their pedagogical training; the gap between the level of development of modern concepts of professional development for teachers of different specialties and the necessity of determining the role and place of research training in this process; the demand for updating the modern educational pedagogical paradigm and the inadequate implementation of practically-oriented technologies for developing research competence as a result of the professional and creative development of teachers; the necessity of preparing highly qualified scientific and pedagogical personnel for pedagogical and research activities in the conditions of innovative social development and the underutilization of the potential of scientific and pedagogical education as an environment for the professional growth of young scientists.

In modern theory and methodology of professional education, the problem of preparing teacher-researchers - professionals of a new type capable of quickly mastering modern methods of professional activities, including research as its component, is recognized as urgent. One of the effective forms of preparing highly qualified teacher-researchers is scientific schools of pedagogical orientation, within which the creative potential of young researchers, their creative abilities are revealed, and coordination of scientific research and initiation of new directions take place. A properly organized research process in higher education institutions contributes to the acquisition of a high level of competence, successful adaptation to rapidly changing life, and the realization of the significance of one's own methods of scientific activity.

The article presents the results of a comprehensive analysis of the normative and scientific sources on the issue of the professional and creative development of the personality of a teacher-researcher in the environment of scientific and pedagogical education. It examines the scientific-theoretical foundations of the essence of research activity and the formation of the personality of a teacher-researcher in the process of its implementation.

Keywords: research activity, teacher-researcher, professional and creative development, personal development, research competence, scientific school, scientific and pedagogical education, environment of scientific and pedagogical school, model of professional and creative development.

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 10(28) 2023

Постановка проблеми. Дослідження зумовлена процесами розбудови, модернізації та реформування вітчизняної освітньої галузі, яка потребує вдосконалення професійної освіти педагогів та створення умов для забезпечення їхнього неперервного професійного самовдосконалення, про що йдеться в законах України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2015 р.), а також в Концепції Нової української школи (2016 р.) та Національній рамці кваліфікацій (2011 р.).

У сучасній теорії та методиці професійної освіти нагальною визнається проблема підготовки педагогів-дослідників – фахівців нового типу, здатних швидко оволодівати сучасними методиками здійснення професійної діяльності, зокрема, дослідницької як її складової [1].

Однією з ефективних форм підготовки висококваліфікованих педагогів- дослідників є наукові школи педагогічного спрямування, у межах діяльності яких розкривається творчий потенціал молодих учених, їхні креативні здібності,відбувається координація наукових пошуків та ініціація їх нових напрямів. Правильно організований процес дослідництва у закладі вищої освіти сприяє набуттю високого рівня компетентності, успішній адаптації до швидкоплинних змін життя, усвідомленню значущості власних способів наукової діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі науково-дослідницької діяльності приділялася значна увага на всіх етапах розвитку педагогічної науки, а саме: обґрунтуванню її сутності, особливостей присвятили свої праці О. Дубасенюк, В. Краєвський, В. Кремень, Н. Ничкало, Н. Побірченко, С. Сисоєва та ін.; методології наукового пошуку – Н. Кушнаренко, О. Крушельницька, О. Микитюк, Д. Чернілевський; визначеннюскладових, напрямів, форм і методів – Н. Базелюк, Н. Кічук, Л. Коваленко, О. Мартиненко, Л. Онищук, Л. Султанова та ін.[2,3].

Феноменологічну сутність наукової освіти представлено досягненнями філософів та педагогів сучасності: Д. Ароновим, І. Бандуріною, В. Богословським, А. Бойко, Ю. Грищенко, Н. Дем'яненко, Д. Зербіно, Е. Зіміним, С. Поляковим, П. Саухом, Л. Сухоруковою, О. Устенко та ін. Виокремлення категорії «науково-педагогічна школа» як самостійної структури та її глибокий понятійний аналіз здійснено класиками педагогічної думки С. Гончаренком, О. Грезньовою, Д. Зербіно, Ю. Храмовим та продовжується педагогами-дослідниками у XXI столітті О. Гнізділовою, Т. Довгою, Л. Зеленською, Л. Заліток, Е. Зіміним, Г. Кловак, Я. Кодлюк, В. Лозовою, Л. Сухоруковою, О. Устенко, Г. Цвєтковою та ін. Науково-педагогічну школу як невід'ємну складову кафедри та загалом університетської освіти розглядали, зокрема, О. Адаменко, А. Алексюк, О. Глузман, С. Золотухіна, В. Ізвозчіков, Б. Ступарик, Т. Стоян, О. Сухомлинська, М. Хорунжий та ін. Підґрунтям авторського тлумачення

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 10(28) 2023

дефініції «педагог-дослідник» стали роботи: В. Каплінського, Г. Кловак, Н. Копачової, О. Кучерявого.

Метою статті є теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити ефективність моделі професійно-творчого розвитку особистості педагога-дослідника в середовищі науково-педагогічної школи[4].

Об'єкт дослідження – професійно-творчий розвиток педагога-дослідника.

Предмет дослідження – модель професійно-творчого розвитку особистості педагога-дослідника в середовищі науково-педагогічної школи та технологія її реалізації.

Виклад основного матеріалу. Результати дослідження полягають в тому, що: вперше у результаті історико-педагогічного аналізу виокремлено етапи розвитку наукових шкіл (I – зародження філософських систем та філософсько- математичних шкіл як прототипів дослідницьких колективів, II – оформлення наукових шкіл у межах діяльності перших класичних університетів, III – виникнення колективних «шкіл експериментальної майстерності» у межах діяльності дослідницьких університетів, IV – поява наукових лабораторій та науково-дослідних центрів при великих промислових підприємствах і науково- дослідних інститутах, V – становлення наукової школи як колективного співтовариства вчених, об'єднаних для всебічного дослідження певної наукової проблеми;) та охарактеризовано сутність кожного з них; обґрунтовано і розроблено модель професійно-творчого розвитку особистості педагога- дослідника в середовищі науково-педагогічної школи в сукупності чотирьох взаємопов'язаних блоків: концептуально-цільового, мотиваційно-стимулювального, змістово-процесуального та результативно діагностувального; визначено критерії (мотиваційно-ціннісний, інформаційний, діяльнісний, особистісно-творчий); охарактеризовано рівні (емпірично- інтуїтивний, дослідницько-логічний, креативно-евристичний) сформованості науково-дослідницької компетентності педагога-дослідника; запропоновано типологію наукових шкіл[5];

удосконалено зміст, форми та методи професійно-творчого розвитку педагога-дослідника в середовищі наукової освіти.

Подальша логіка дослідження передбачає висвітлення сутності понять «наукова освіта» та «науково-педагогічна школа», їх ознаки, функції, типи та умови формування, що активно та ґрунтовно почали досліджуватися філософами, наукознавцями, психологами та педагогами із середини XX століття задля вирізнення їх серед інших наукових осередків. Різноплановість досліджень зумовлена неузгодженістю серед дослідників та відсутністю в нормативних документах однозначного тлумачення досліджуваних дефініцій («наукова» та «науково-педагогічна школа»). Діапазон визначень – від малочисельного регіонального колективу з двома

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 10(28) 2023

поколіннями послідовників до світової наукової течії. До загальної категорії, відповідно до предмету нашого дослідження, віднесемо поняття наукова школа, до особливого – дослідження науково- педагогічних шкіл України, до одиничного – діяльність конкретних, визначених дослідженням, науково-педагогічних шкіл [6].

Як неодноразово зазначав у своїх публікаціях С. Гончаренко, етимологічне поняття «наукова освіта» посідає місце між поняттями «школа» і «наука» як «система наукових знань і особлива діяльність з їх продукування. Тобто, розуміється таке співтовариство вчених, яке зайняте не лише самою «наукою», але й «навчанням науці» – передачею і засвоєнням знань і прийомів діяльності, необхідних ученому наступного покоління».

У свій час С. Гончаренко наголошував, що «наука – це не лише діяльність по здобуванню нового знання, а і результат цієї діяльності, тобто сума вже набутих на даний момент наукових знань. Окрім того, *наукою* називають і окремі галузі наукового знання». Вагому роль у дослідженні проблеми професійно-творчого розвитку педагога-дослідника відіграє середовищний підхід, оскільки результат ефективної науково-дослідницької діяльності здійснюваної педагогом-дослідником, залежить від середовища, в якому ця діяльність здійснюватиметься [7].

Визначний вплив середовища як фактору розвитку та становлення особистості встановлено ще античними вченими, і сьогодні як аксіома розглядається твердження, що спадковість, середовище та виховання – є трьома взаємопов'язаними чинниками розвитку, які покликані діяти гармонійно за умови оптимального їх використання. Актуальність середовищного підходу зумовлена стрімкими суспільними змінами в середовищі існування людини, які сама вона й спричинює.

Освітні заклади завжди були потужним фактором соціалізації особистості, тому створене в них освітнє середовище покликане виконувати провідну роль у формуванні та розвитку особистості, становленні професіонала, повинно сприяти формуванню особистості з новим типом мислення та ставленням до світу.

Освітнє середовище може бути як репродуктивним, спрямованим лише на передачу існуючого досвіду, так і творчим, спрямованим на розвиток особистості, здатної до максимальної реалізації отриманого досвіду [8].

Творче середовище вирізняє довіра та емоційна безпека, які забезпечуються лідером наукової групи та самою групою; інституційно гарантована культурна відкритість групи, відчуття сильної потреби нових моделей і концептів; розподіладміністративно-формального і дослідницького керування; висока згуртованістьгрупи та висока мотивація її членів[9].

На думку О. Ярошенко, для формування творчого освітнього середовища, спрямованого на розвиток науково-дослідницької діяльності здобувачів освіти, зокрема, й педагогів-дослідників, необхідно: розвивати

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 10(28) 2023

наукові школи відомих учених, гуртувати навколо них талановиту молодь; упроваджувати сучасні форми й способи організації науково-дослідницької діяльності; створювати банки дослідницьких методик; залучати до підготовки здобувачів вищої освіти наукові лабораторії науково-дослідних інститутів; створювати в університетах центри наукових досліджень та інновацій; налагоджувати зв'язки між університетами задля проведення міжуніверситетських наукових досліджень.

Розробляти програми навчальних дисциплін за вибором, що сприяють формуванню науково-дослідницьких компетентностей майбутніх фахівців.

Долучаючись до діяльності науково-педагогічної школи, педагог-дослідник потрапляє в активне креативне освітньо-дослідницьке середовище, яке характеризується неперервністю та наступністю творчого процесу[10].

Креативний освітньо-дослідницький процес надає можливість кожному досліднику не лише розвинути творчий потенціал, але й сформувати потребу у самопізнанні, творчому саморозвитку та сформувати об'єктивну самооцінку.

Формування досвіду креативної діяльності педагога-дослідника в середовищі науково-педагогічної школи відбувається за умов:

- створення освітньо-дослідницького середовища, що сприяє максимальному розкриттю особистості дослідника,
- активної цілеспрямованої діяльності науковця в реалізації програми діяльності школи, розробленої на засадах творчості та креативності,
- захопленості педагога-дослідника освітньо-науково дослідницькою діяльністю[11].

Позитивно налаштоване, творче середовище наукової школи, систематичні консультації з колегами, лідером школи, участь у різноманітних наукових заходах та презентаціях й обговореннях власних здобутків є одним з чинників сприяння професійному та науковому зростанню молодих дослідників.

Освітнє середовище має вагоме значення для ціннісного ставлення здобувачів освіти до науки як до рушія прогресу [12].

І. Бандуріна конкретизує, що передусім, педагогічна освіта являє собою середовище, в якому наявні всі умови для:

- особистісного та професійного розвитку її суб'єктів, їхньої комунікації;
- засвоєння культури отримання, збереження, відбору, відтворення, переробки та передачі інформації;
- розвитку творчого мислення, спроможності глобального бачення проблеми, а також здатності до прогнозування та моделювання результатів дослідницької діяльності;
- розвитку наукового мислення, здатностей до моделювання та прогнозування результатів власної наукової діяльності;

- засвоєння етичних цінностей академічної спільноти [13].

Оскільки головним завданням наукової школи є активізація та збереження творчого характеру та інноваційної спрямованості наукової діяльності, підготовка та залучення в науку нового покоління, діяльність науково- педагогічної школи має базуватися на принципах:

- свободи наукової творчості вчених та їх об'єднання в наукові школи;
- добровільності об'єднання дослідників у наукові творчі колективи;
- самоврядування наукових шкіл як самоорганізованих структур;
- невтручання органів самоврядування у творчий процес науковихдосліджень;
- колективності виконання фундаментальних та прикладних науковихдосліджень.

Складність досліджуваної проблеми полягає у тому, що педагог-дослідник розглядається як представник певної науково-педагогічної освіти. Ним може бути не лише науковець, який працює в тому ж закладі освіти, де діє школа та працює лідер. Дослідженням було охоплено і науковців інших закладів вищої освіти, аспірантів, докторантів, учителів шкіл, інших освітніх закладів. Тобто середовище науково-педагогічної школи для цих категорій педагогів-дослідників є не єдиним середовищем професійного зростання, проте воно відіграє провідну роль.

Творче освітньо-науково-виховне середовище є відносно цілісною складовою реальної взаємодії лідера школи, послідовників, науковців, яка виражає спільний творчий пошук шляхів нівелювання дії негативних чинників розвитку педагога-дослідника, оптимізації його зростання як носія кращого духовного досвіду людства. Основними завданнями при цьому є надання допомоги педагогу-досліднику щодо набуття життєво необхідних знань та вмінь:приймати рішення, застосовувати нові сучасні інформаційні технології, бути мобільним, здатним успішно адаптуватися до складних постійно змінюваних умов реального світу.

Обґрунтовані вище системний, середовищний, синергетичний, професіографічний, технологічний, компетентнісний, діяльнісний, акмеологічний, андрагогічний та особистісно орієнтований наукові підходи стали теоретичним підґрунтям для створення моделі професійно-творчого розвитку особистості педагога-дослідника в умовах діяльності науково-педагогічної школи[14].

Моделювання педагогічних явищ і процесів є надзвичайно важливим етапом експериментальної роботи, оскільки дає можливість концептуально осмислити об'єктивні зв'язки між елементами, компонентами, етапами окремого педагогічного феномена, яким є професійно-творчий розвиток особистості педагога-дослідника.

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 10(28) 2023

Моделювання як загальнонауковий метод пізнання являє собою опосередкований метод наукового дослідження, який має вагоме значення, колибезпосереднє вивчення об'єктів з певних причин неможливе, ускладнене, недоцільне. Застосовуючи абстрагування та узагальнення, ідеалізацію, можна виділити, а потім відтворити і дослідити саме ті параметри, характеристики чи властивості змодельованих об'єктів, які не підлягають безпосередньому пізнанню. Метод моделювання надзвичайно розширює можливості наукового пізнання, оскільки дає змогу наочніше уявляти досліджувані явища. Розробляючи модель професійно-творчого розвитку особистості педагога-дослідника в середовищі науково-педагогічної школи, ми виходимо із вимог до створення моделі: відображати цілісність досліджуваного процесу, охоплювати загальні підходи до вибору форм і методів діяльності науково-педагогічної школи; мати чітку структуру науково-дослідницької компетентності; зрозуміле схематичне зображення з чіткими взаємозв'язками між усіма структурними елементами. Побудована модель дозволить передбачити та спрогнозувати позитивний результат професійно-творчого розвитку педагога-дослідника та формування його науково-дослідницької компетентності в середовищі науково- педагогічної школи [15]. Принцип позитивної мотивації – визначається активізацією діяльності педагога-дослідника щодо розвитку внутрішньомотивованих дій, інтересів, потреб, мотивів, стимулів, спрямованих на організацію науково-дослідницької діяльності. Значущим для реалізації процесу професійно-творчого розвитку особистості педагога-дослідника в середовищі науково-педагогічної школи є розвиток стійких інтересів до виконання функціональних обов'язків, постійногопрофесійного зростання, внутрішньо обумовлену цілеспрямовану самореалізацію, схвалення з боку колег та керівництва й одержанні соціального статусу, творчого ставлення до професійної діяльності, спрямовану на перетворення себе і розвиток науково-дослідницької компетентності.

Принцип систематичності та послідовності ґрунтується на тому, що професійно-творчий розвиток педагога-дослідника має здійснюватися у логічній послідовності, за системою функціонування науково-педагогічної школи, яка забезпечує збереження наступності в діяльності її членів. Принцип визначає цілісність впливу виділених компонентів системи, встановлює дотримання відповідності між цілями, змістом, формами, методами, засобами розвитку науково-дослідницької компетентності.

Принцип неперервності. Розвиток науково-дослідницької компетентності має відбуватися неперервно. Навчання та дослідництво може відбуватися завдяки застосуванню систем дистанційного та змішаного навчання; участі у виставкових заходах, очних майстер-класах, семінарах, конференціях та за допомогою засобів електронного зв'язку, змістом неформальної та інформальної освіти; накопичення власних змін та перехід на більш якісний

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 10(28) 2023

рівень з урахуванням попереднього досвіду, що дозволяє ідентифікувати себе, як внутрішню складову саморозвитку і переходу на вищий щабель самовдосконалення.

Принцип комплексного підходу – передбачає інтеграцію педагогічної та науково-дослідницької діяльності педагогів-дослідників, багатоаспектність і багатогранність науково-дослідницької роботи науково-педагогічної школи.

Принцип суб'єктності орієнтує на розробку кожним педагогом-дослідником власної траєкторії розвитку (акмеограми) на основі усвідомлення особистісних цілей, потреб та інтегрування їх у цілі професійної діяльності; детермінує створення цілісного уявлення про важливі професійні та дослідницькі якості, виявлення їхніх ресурсних можливостей для творчого зростання; передбачає запровадження системи супроводу розвитку науково-дослідницької компетентності педагога-дослідника на основі індивідуального підходу[16].

Принцип забезпечення наукового супроводу реалізує взаємозв'язок теорії та практики, запровадження різних форм педагогічної підтримки (консультування щодо вибору оптимальних шляхів та методів досягнення поставлених цілей відповідно до індивідуальних особливостей, інформування, оновлення науковоїлітератури).

Принцип інноваційності передбачає орієнтацію на інноваційну активність, готовність до самоосвіти, високу дослідницьку культуру. Інноваційність полягаєв оновленні педагогічного та дослідницького процесів, внесенні новоутворень до традиційної системи, що передбачає найвищий рівень творчості викладача.

Принцип рефлексивності полягає в усвідомленні і регуляції особистістю способів здійснення діяльності, що виявляється у глибині переосмислення власного досвіду.

При виокремленні названих принципів враховувалися логічні основи теорії пізнання, закономірності психічного розвитку людини, особливості професійної та науково-дослідницької діяльності педагогів-дослідників, різноманітні підходи до принципів розвитку, організації науково-дослідницького процесу у середовищі науково-педагогічної школи.

Мотиваційно-стимулювальний блок представлений сукупністю способів внутрішньої та зовнішньої мотивації педагогів-дослідників до здійснення науково-дослідницької діяльності.

Розроблена модель професійно-творчого розвитку особистості педагога-дослідника в середовищі науково-педагогічної освіти, є графічним відображенням мети, наукових підходів, принципів, організації процесу, компонентів науково-дослідницької компетентності, критеріїв і показників оцінювання рівнів розвиненості зазначеної компетентності педагогів-дослідників та з'ясування зв'язків між ними; є комплексною структурно-функціональною системою, яка може підвищити ефективність підготовки

Журнал «Перспективи та інновації науки»
(Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)
№ 10(28) 2023

педагогів-дослідників в процесі науково-дослідницької діяльності. Запропонована модель надає можливість підійти до підготовки фахівців як до цілісного процесу, в ході якого здійснюється цілеспрямована взаємодія педагогів-дослідників та представників науково-педагогічної школи, середовища школи з усім комплексом педагогічних умов, а також визначати рівень сформованості науково-дослідницької компетентності та здійснювати корегувально-управлінські впливи на процес її формування[17].

Висновки. У результаті теоретичного аналізу досліджуваної проблеми у педагогічній теорії та практиці засвідчено наявність різних підходів до шляхів їївирішення та тлумачення основних понять. На основі категоріального аналізу визначено сутність базових понять дослідження: «науково-дослідницька діяльність», «педагог-дослідник», «професійно-творчий розвиток», «науково- дослідницька компетентність», «наукова школа», «науково-педагогічна школа» та запропоновано тлумачення науково-дослідницької діяльності як одного із видів діяльності педагога, спрямованої на пізнання й перетворення педагогічної реальності на основі досягнень педагогічної науки та застосування наукових методів, результатом якої є здобуття нового педагогічного знання та досвіду, розвиток методологічної культури педагога-дослідника [18].

До досліджуваних складових категорії «педагог-дослідник» віднесено особистісну, професійну та дослідницьку. Вимоги до особистості педагога-дослідника узагальнено у вигляді професіограми (особистісні якості, дослідницькі та професійні знання, уміння, навички, психофізіологічні можливості, недопустимі якості тощо).

Проаналізовано сутність феномену *науково-педагогічна школа,* що розглядається як неформальна спільнота педагогів-дослідників різних поколінь високої наукової кваліфікації на чолі з науковим лідером, об'єднаних спільними підходами до розв'язання педагогічних проблем, стилем роботи й мислення, оригінальністю й новизною ідей та методів реалізації дослідницької програми, яка одержала значні наукові результати, здобула авторитет та громадське визнання в педагогічній науці.

Література:

1.Адаменко, О.В., 2006. *Розвиток педагогічної науки в Україні в другій половині XX століття (1950-2000 рр.):* автореф. дис. доктора пед. наук. Луганськ: Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. 41 с.

2. Алексюк, А.М. 1998. *Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія:*[підруч. для студентів, аспірантів та молодих викладачів вузів]. Київ: Либідь, 560 с.

3. Антонова, О.Є. 2003. *Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування:* монографія. Житомир: ЖДПУ, 208 с.

4. Антонова, О.Є., 2006. Теоретичні підходи до створення моделі педагогічної обдарованості. В: О.А. Дубасенюк, ред. *Професійно-педагогічна освіта: сучасні концептуальні моделі та тенденції розвитку:* монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, с. 175-215.

5. Барановська, Л.В., 2018. Наукова школа «Методологія і методика реалізації комунікативної та компетентнісної парадигм у системі вищої й післядипломної освіти». *Вісник Житомирського державного університету іменіІвана Франка,* № 4 (95), с. 24-31.

6.Батечко, Н.Г., 2013. Сучасні підходи до формування змісту підготовкимайбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури. *Педагогічний процес:теорія і практика,* № 4, с. 5-20.

7. Бірук, Н.П., 2016. Педагог-дослідник як суб'єкт діяльності науково- педагогічної школи. *Педагогіка і психологія: методика та проблеми практичного застосування:* матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 16-17 грудня 2016 р. Запоріжжя: Класичний приватний університет, с. 83-86.

8. Бірук, Н.П., 2017. Напрями діяльності українських науково- педагогічних шкіл. *International research and practice conference «Modern methods, innovations and operational experience in the field of psychology andpedagogics»:* Conference proceedings, October 20-21. Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing», p. 12-15.

9. Вітвицька, С.С. 2006. *Основи педагогіки вищої школи:* підручник за модульно-рейтинговою системою магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 386 с.

10.Вітвицька, С.С. 2015. *Теоретичні і методологічні засади педагогічної підготовки магістрантів в умовах ступеневої освіти*: [монографія]. Житомир:«Полісся», 416 с.

11. Вітюк, В.В., *Андрагогічні принципи навчання педагогів у системі післядипломно освіти.* [online] Режи доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pedp/ 2009_3_4/ pp/63/nayk/vituk.pdf.

12. Гнізділова, О.А., 2011. *Наукові школи вищих педагогічних навчальних закладів Східної України XX століття: теорія, досвід, перспективи:* монографія. Полтава: Вид-во ПНПУ імені В.Г. Короленка, 388 с.

13. Гусак, В.М., 2018. *Розвиток професійної компетентності педагога-організатора в умовах післядипломної освіти.* Кандидат наук. Житомирський державний університет імені Івана Франка, 222 с.

14. Микитюк, О.М. 2001. *Становлення та розвиток науково-дослідної роботи у вищих педагогічних закладах України (історико-педагогічний аспект).*Харків: Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди, 256 с.

15. Лісова, С.В., 2015. Синергетичний підхід як інноваційна орієнтація у педагогіці. *Інноватика у вихованні:* зб. наук. праць. Рівненський державний гуманітарний університет, вип. 2, с. 83-92.

16. Кремень, В.Г., 2014. Освітній процес у вимірах синергетичного аналізу.*Вища освіта України. «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології»,* № 3, с. 7-16.

17. Кловак, Г.Т. 2004. *Педагогіка наукової школи:* навч.-метод. посібник для вищих пед. навч. закладів. Чернігів: Чернігівський державний центр науково-технічної і економічної інформації, 208с.

18. Ягупов, В.В. 2002. *Педагогіка*: навчальний посібник. Київ: Либідь, 526 с.

References:

1.Adamenko, O.V. (2006). Rozvitok pedagogichnoї nauki v Ukraïni v drugij polovini XX stolittja (1950-2000 rr.) [Development of pedagogical science in Ukraine in the second half of the 20th century (1950-2000)]. *Extended abstract of Doctor's thesis.* Lugans'k: Lugans'kij nacional'nij pedagogichnij universitet imeni Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].

2. Aleksjuk, A.M. (1998). *Pedagogika vishhoї osviti Ukraïni. Istorija. Teorija [Pedagogy of higher education of Ukraine. History. Theory].* Kiïv: Libid' [in Ukrainian].

3. Antonova, O.Є. (2003). *Bazovi znannja z pedagogiki: stanovlennja, rozvitok, tehnologija formuvannja [Basic knowledge of pedagogy: formation, development, technology of formation].* Zhitomir: ZhDPU [in Ukrainian].

4. Antonova, O.Є. (2006). *Teoretichni pidhodi do stvorennja modeli pedagogichnoï obdarovanosti [Theoretical approaches to creating a model of pedagogical giftedness]*. Zhitomir: Vid-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].

5. Baranovs'ka, L.V. (2018). Naukova shkola «Metodologija i metodika realizacіï komunikativnoï ta kompetentnisnoï paradigm u sistemi vishhoï j pisljadiplomnoï osviti» [Scientific school "Methodology and methods of implementation of communicative and competence paradigms in the system of higher and postgraduate education"]. *Visnik Zhitomirs'kogo derzhavnogo universitetu imeni Ivana Franka - Bulletin of Ivan Franko Zhytomyr State University*, 4 (95), 24-31 [in Ukrainian].

6.Batechko, N.G. (2013). Suchasni pidhodi do formuvannja zmistu pidgotovki majbutnih vikladachiv vishhoï shkoli v umovah magistraturi [Modern approaches to the formation of the content of the training of future teachers of a higher school in the conditions of the master's degree]. *Pedagogichnij proces: teorija i praktika - Pedagogical process: theory and practice*, 4, 5-20 [in Ukrainian].

7. Biruk, N.P. (2016). Pedagog-doslidnik jak sub'єkt dijal'nosti naukovo- pedagogichnoï shkoli [Teacher-researcher as a subject of scientific and pedagogical school activity]. *Proceedings from: Vseukr. naukovo-praktychna konferentsiia «Pedagogika i psihologija: metodika ta problemi praktichnogo zastosuvannja» – The All-Ukrainian Scientific and Practical Conference «Pedagogy and psychology: methodology and problems of practical application»*. (pp. 83-86). Zaporizhzhja: Klasichnij privatnij universitet [in Ukrainian].

8.Biruk, N.P. (2017). Naprjami dijal'nosti ukraïns'kih naukovo- pedagogichnih shkil [Activities of Ukrainian scientific and pedagogical schools]. *Proceedings from: International research and practice conference «Modern methods, innovations and operational experience in the field of psychology and pedagogics»*. (pp. 12-15). Lublin: Izdevnieciba «Baltija Publishing» [in Ukrainian].

9.Vitvic'ka, S.S. (2006). *Osnovi pedagogiki vishhoï shkoli [Basics of higher education pedagogy]*. Kiïv: Centr navchal'noï literaturi [in Ukrainian].

10.Vitvic'ka, S.S. (2015). *Teoretichni i metodologichni zasadi pedagogichnoï pidgotovki magistrantiv v umovah stupenevoï osviti [Theoretical and methodological foundations of pedagogical training of master's students in the conditions of graduate education]*. Zhitomir:«Polissja» [in Ukrainian].

11.Vitjuk, V.V., *Andragogichni principi navchannja pedagogiv u sistemi pisljadiplomno osviti [Andragogical principles of teaching teachers in the postgraduate education system]*. Retrieved from http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pedp/2009_3_4/pp/63/nayk/vituk.pdf [in Ukrainian].

12. Gnizdilova, O.A. (2011). *Naukovi shkoli vishhih pedagogichnih navchal'nih zakladiv Shidnoï Ukraïni XX stolittja: teorija, dosvid, perspektivi [Scientific schools of higher pedagogical educational institutions of Eastern Ukraine of the 20th century: theory, experience, perspectives]*. Poltava: Vid-vo PNPU imeni V.G. Korolenka [in Ukrainian].

13. Gusak, V.M. (2018). Rozvitok profesijnoï kompetentnosti pedagoga- organizatora v umovah pisljadiplomnoï osviti [Development of the professional competence of the teacher-organizer in the conditions of postgraduate education]. *Candidate's thesis.* Zhitomir: Zhitomirs'kij derzhavnij universitet imeni Ivana Franka [in Ukrainian].

14. Mikitjuk, O.M. (2001). *Stanovlennja ta rozvitok naukovo-doslidnoï roboti u vishhih pedagogichnih zakladah Ukraïni (istoriko-pedagogichnij aspekt) [Formation and development of research work in higher pedagogical institutions of Ukraine (historical and pedagogical aspect)]*. Harkiv: Harkivs'kij derzhavnij pedagogichnij universitet im. G.S. Skovorodi [in Ukrainian].

15. Lisova, S.V. (2015). Sinergetichnij pidhid jak innovacijna orієntacija u pedagogici [Synergetic approach as an innovative orientation in pedagogy]. *Innovatika u vihovanni - Innovation in education*, 2, 83-92 [in Ukrainian].

16. Kremen', V.G. (2014). Osvitnij proces u vimirah sinergetichnogo analizu [Educational process in dimensions of synergistic analysis]. *Vishha osvita Ukraïni. «Pedagogika vishhoï shkoli: metodologija, teorija, tehnologiï» - Higher education of Ukraine. "High school pedagogy: methodology, theory, technologies"*, 3, 7-16 [in Ukrainian].

17. Klovak, G.T. (2004). *Pedagogika naukovoï shkoli [Scientific school pedagog].* Chernigiv: Chernigivs'kij derzhavnij centr naukovo-tehnichnoï i ekonomichnoï informaciï [in Ukrainian].

18. Jagupov, V.V. (2002). *Pedagogika [Pedagogy*]. Kiïv: Libid' [in Ukrainian].